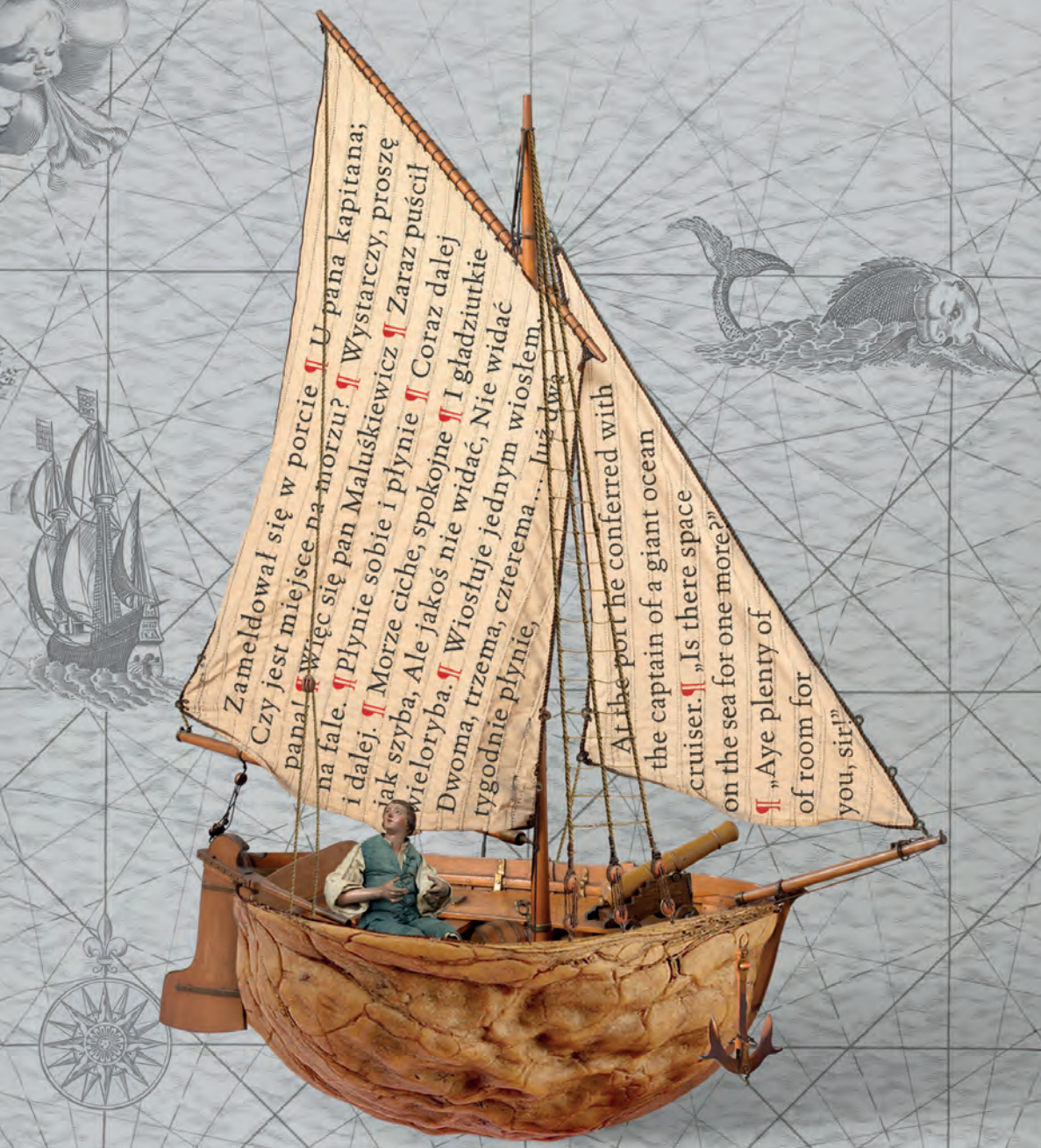
LEKSYKON

angielskich przekładów polskiej literatury dziecięcej

Leksykon

angielskich przekładów polskiej literatury dziecięcej

Leksykon

angielskich przekładów polskiej literatury dziecięcej

POD REDAKCJĄ
JOANNY DYBIEC-GAJER

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

KRAKÓW 2026

Joanna Dybiec-Gajer
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
https://orcid.org/0000-0002-5349-6842
joanna.dybiec-gajer@uken.krakow.pl

© Copyright by individual authors, 2026

Recenzenci
Prof. dr hab. Monika Woźniak, Sapienza Università di Roma
Prof. dr hab. Bogumiła Staniów, Uniwersytet Wrocławski

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Kuczkiewicz-Fraś

Projekt okładki
Olgierd Chmielewski

ISBN 978-83-8368-266-2 (druk)
ISBN 978-83-8368-267-9 (PDF)
https://doi.org/10.12797/9788383682679

Publikacja sfinansowana przez Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Dziękujemy za udostępnienie praw autorskich do zamieszczenia ilustracji Wydawnictwu Format (ilustracje Joanny Concejo, *Zgubiona dusza*), Piotrowi Subotkiewiczowi (ilustracje Mieczysława Piotrowskiego, *Szare uszko*) oraz Jolancie Szymańskiej-Petrykowskiej reprezentującej opiekunów spuścizny artystycznej Ireny Lorentowicz (ilustracje Ireny Lorentowicz, *Matthew the Young King*).

Szczególne podziękowania kierujemy do pracowników Biblioteki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej za nieocenioną pomoc w dotarciu do rzadkich książek.

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
https://akademicka.pl

Każdy ma swoje miejsce ulubione w dzieciństwie.
To jest ojczyzna duszy.

Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*

Spis treści

Autorki i autorzy haseł 13
Wstęp – fale i krople 15
O *Leksykonie* – cel, założenia i metodologia, historia badań 17
Legenda 35

CZĘŚĆ PIERWSZA. WYDANIA ZAGRANICZNE 37

1.1 Baśń i bajka 39
Przekłady ludowych baśni polskich 39
Józef Antoni Gliński (1817–1866)
Bajarz polski 45
O tym jak krawiec pan Niteczka został królem i inne bajki polskich pisarzy 52
Bolesław Leśmian (1877–1937)
Przygody Sindbada Żeglarza 59
Janina Porazińska (1888–1971)
Dziewięć płaczek-nieboraczek 66
Czarodziejska księga 75
Zofia Kossak-Szczucka (1889–1968)
Kłopoty Kacperka góreckiego skrzata 82
Halina Górska (1898–1942)
O księciu Gotfrydzie, rycerzu gwiazdy wigilijnej 92
Jerzy Ficowski (1924–2006)
Gałązka z drzewa słońca 103

1.2 Poezja 111
Zofia Rogoszówna (1881/1882–1921)
Koszałki opałki 111
Janina Porazińska (1882–1971)
W Wojtusiowej izbie 123
Moja wólka 130

Antoni Bogusławski (1889–1956)
Mała Tereska ... 135
Zajączki ... 143
Julian Tuwim (1894–1953)
Lokomotywa ... 149
Jan Brzechwa (1898–1966) ... 169
Kaczka dziwaczka ... 169
Chrząszcz ... 176
Irena Paczoska (1910/1912–1999?)
Przygody Kara ... 180
Przekłady poezji w aranżacji na tekst śpiewany do muzyki Witolda Lutosławskiego ... 185

1.3 Opowiadanie i powieść ... 195
Maria Konopnicka (1842–1910)
Jak to ze lnem było ... 195
Henryk Sienkiewicz (1846–1916)
W pustyni i w puszczy ... 208
Ferdynand Ossendowski (1878–1945)
Życie i przygody małpki ... 217
Janusz Korczak (1878–1942)
Król Maciuś Pierwszy ... 223
Król Maciuś na wyspie bezludnej ... 238
Bankructwo małego Dżeka ... 244
Kajtuś czarodziej ... 255
Jan Brzechwa (1898–1966)
Akademia Pana Kleksa ... 268
Maria Niklewiczowa (1892–1985)
Wróbel czarodziej ... 284
Krystyna Boglar (1931–2019)
Klementyna lubi kolor czerwony ... 294

1.4 Literatura wizualna ... 302
Literatura wizualna – pojęcie i jego zakres ... 302
Literatura wizualna przed 1989 ... 309
Kornel Makuszyński (1884–1953)
Awantury i wybryki małej małpki Fiki-Miki ... 309

Stefan Themerson (1910–1988)
O stole, który uciekł do lasu ... 318
Pan Tom buduje dom ... 323
Wanda Borudzka (1897–1964)
Malowane domy ... 328
Jadwiga Wernerowa (1898–1980)
Rudzia ... 335
Miś na huśtawce ... 342
Richard A. Antonius (1947–2021)
Miki Mol i zaczarowany kuferek czasu ... 348
Współczesna literatura wizualna ... 354
Jan Bajtlik (ur. 1989)
Auto ... 354
Typogryzmol ... 355
Nić Ariadny ... 356
Grzegorz Kasdepke (ur. 1972)
W moim brzuchu mieszka jakieś zwierzątko ... 358
Aleksandra i Daniel Mizielińscy (ur. 1982)
D.O.M.E.K. ... 363
D.E.S.I.G.N. ... 364
Mapy (seria wydawnicza) ... 366
Pod ziemią, pod wodą ... 370
Małgorzata Mycielska (ur. 1973)
Ale patent! Księga niewiarygodnych wynalazków ... 371
Paweł Pawlak (ur. 1962)
Ignatek szuka przyjaciela ... 373
Michał Skibiński (1930–2025)
Widziałem pięknego dzięcioła ... 375
Piotr Socha (ur. 1966)
Pszczoły ... 378
Drzewa ... 381
Olga Tokarczuk (ur. 1962)
Zgubiona dusza ... 384
Monika Utnik-Strugała (ur. 1981)
Idą święta ... 391
Przemysław Wechterowicz (ur. 1975)
Bum! Bum!! Bum!!! ... 393

CZĘŚĆ DRUGA. KRAJOWE WYDANIA ANGLOJĘZYCZNE 397

2.1 Początki ... 399
Maria Konopnicka (1842–1910)
O krasnoludkach i o sierotce Marysi ... 399

2.2 Polska Rzeczpospolita Ludowa: obieg eksportowy ... 411
Przekłady polskiej literatury dla dzieci na rynku wewnętrznym Polski Ludowej ... 411
Książki ilustrowane ... 418
Hanna Januszewska (1905–1980)
Lwy ... 418
Marta Tomaszewska (1933–2009)
Porwanie ... 424
Komiksy ... 430
Mieczysław Piotrowski (1910–1977)
Szare Uszko ... 430
Legendarna historia Polski* i *Początki Państwa Polskiego ... 437
Wiersze dla dzieci (antologia) ... 443

2.3 Trzecia Rzeczpospolita ... 448
Wydania dwujęzyczne ... 448
Dzieci to lubią najbardziej. Antologia ... 448
Joanna Papuzińska (ur. 1939)
Agnieszka opowiada bajkę ... 455
Placek zgody i pogody ... 461
Dorota Masłowska (ur. 1983)
Psikusy ... 468
Idea makers: Wydawnictwo Dwie Siostry ... 470
Aleksandra i Daniel Mizielińscy (ur. 1982)
Pora na potwora! ... 470
Marta Dzienkiewicz (ur. 1977)
Pionierzy, czyli poczet niewiarygodnie pracowitych Polaków ... 472
Wydania instytucjonalne i efemerydowe ... 475
Michał Rusinek (ur. 1972)
Mały Chopin ... 475

Janusz Christa (1934–2008)
Szkoła latania 482

CZĘŚĆ TRZECIA. AMBASADORZY PRZEKŁADÓW 489

3.1 Wydawnictwa i instytucje 491
Culture.pl 491
Instytut Książki 493
Książnica Polska (Polish Library) 499
Polanie Club of Minneapolis 500
Roy Publishers 502

3.2 Tłumacze i tłumaczki – biogramy 505

Spis ilustracji 533
Alfabetyczny spis haseł według tytułu polskiego oryginału 539
Noty o autorkach i autorach *Leksykonu* 541
Indeks osobowy 545
Indeks wydawnictw zagranicznych 557

Autorki i autorzy haseł

Michał Borodo	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	MB
Aleksandra Budrewicz	Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	AB
Joanna Dybiec-Gajer	Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	JDG
Agnieszka Gicala	Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	AG
Piotr Plichta	Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	PP
Jan Rybicki	Uniwersytet Jagielloński	JR
Izabela Szymańska	Uniwersytet Warszawski	IS

Zdjęcie: Marcelina Woźnicka

Wstęp – fale i krople

Można być w kropli wody światów odkrywcą.

Józef Baran, *Przystanek Marzenie*

W badaniach nad obiegiem utworów literackich pomiędzy różnymi krajami, językami i tradycjami stosowana jest, metaforyczna z nazwy, koncepcja przepływów. Służy ona do uchwycenia dynamiki wymiany przekładowej, jej wymiaru ilościowego oraz sieci powiązań, dzięki którym literatura jest tłumaczona, dystrybuowana, czytana. W obszarze języka polskiego repertuar literatury dla młodego odbiorcy ze zmienną intensywnością kształtowały w dużym stopniu przypływy. Przekłady z „dużych" języków, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego i angielskiego zapełniały luki w rodzimej twórczości, inspirowały polskich pisarzy, przyczyniały się do prosperowania oficyn wydawniczych. Szczególną rolę kulturotwórczą odegrały i odgrywają przekłady z angielszczyzny. Zainteresowanie angielskimi i szerzej anglojęzycznymi książkami dla dzieci było historycznie znaczące nie tylko w Polsce, lecz także w innych rejonach świata, ponieważ to w Wielkiej Brytanii wykształciły się różne innowacyjne formy pisania dla młodego odbiorcy, a znaczenie ekonomiczne i kulturowe imperium brytyjskiego – „the empire on which the sun never sets" – sprzyjało rozpowszechnianiu się literatury angielskiej na inne obszary geograficzne. Połączenie walorów literackich i artystycznych utworów z pozycją gospodarczą krajów, w których powstały, przede wszystkim Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych, spowodowało, że przepływy literackie z tych obszarów były bardzo intensywne. Sięgając po utwory klasyki anglojęzycznej tzw. Złotego Wieku, jak *Alicja w Krainie Czarów*, *Ania z Zielonego Wzgórza* czy *Przygody Tomka Sawyera*, polscy czytelnicy mogą wybierać z serii tłumaczeniowych składających się nawet z kilkunastu przekładów. Po przełomowym 1989 r. można mówić o zalewie czy wręcz fali tsunami, z którą przypłynęły do Polski nietłumaczone wcześniej utwory klasyczne, najnowsze bestsellery jak

Harry Potter, ale również artystycznie mało wartościowe, masowo produkowane publikacje, często towarzyszące popularnym ekranizacjom.

Przepływy w drugą stronę, czyli przekłady polskiej literatury dziecięcej na język angielski, charakteryzuje duża dysproporcja w stosunku do importu literackiego. Były niewielkie i niewiele o nich do tej pory wiadomo, ponieważ nie stanowiły przedmiotu szerszych i systematycznych badań. Mając na uwadze, że tłumaczenia takie stanowiły rzadkość, można porównać je do kropel, ale to krople, w których odbija się cały świat: osób, które tworzyły, przekładały i wydawały książki dla dzieci, zmieniających się wartości i idei, ewoluujących i powiązanych ze sobą norm tłumaczeniowych, językowych i społecznych. Te krople nie tyle bierzemy pod mikroskop, bo nie pozwala na to zakres i przyjęty format publikacji, ile przyglądamy się im przez lupę w niniejszym *Leksykonie angielskich przekładów polskiej literatury dla dzieci*, który obejmuje prawie 110 lat tłumaczeń od roku 1912 do 2021.

Publikacja, którą oddajemy do rąk Czytelników, jest pierwszym tego rodzaju opracowaniem na polskim rynku wydawniczym. Mamy nadzieję, że będzie stanowiła pożyteczną lekturę dla osób zainteresowanych tłumaczeniem, książką dla młodego odbiorcy i historią przekładu. Liczymy, że będzie również inspiracją do dalszych badań nad tłumaczeniami polskiej literatury dla młodego odbiorcy w różnych kontekstach językowych, kulturowych i metodologicznych.

Autorki i Autorzy

O *Leksykonie* – cel, założenia i metodologia, historia badań

Celem niniejszej publikacji jest naszkicowanie kulturowej mapy angielskich przekładów polskiej literatury dla dzieci. W centrum uwagi znajdują się tłumaczenia jako teksty, czemu służy układ haseł głównych, poświęconych konkretnym utworom, które zostały przetłumaczone na język angielski. Przekłady zostały także umieszczone w szerszym kontekście historyczno-literackim. Ważnym założeniem *Leksykonu* jest zwrócenie uwagi na pośredników, czyli ambasadorów kultury, którzy umożliwili ich zaistnienie w innym języku, czyli przede wszystkim na tłumaczy, a także najważniejsze wydawnictwa, stowarzyszenia oraz instytucje kultury. Hasła *Leksykonu* prezentują zatem historię obecności polskiej literatury dla dzieci w obszarze języka angielskiego. Niniejsza publikacja wpisuje się w model szeroko rozumianych badań przekładoznawczych, łączących ujęcia językoznawcze, krytyczno-literackie, socjologiczne i historyczne.

Badania nad historią przekładów polskiej literatury dla młodego odbiorcy

„Określenie «historia» w odniesieniu do tłumaczenia ma wiele znaczeń: historia tłumaczeń (przekładów), historia teorii przekładu, myśli teoretycznej, historia krytyki przekładu/przekładów, historyczne antologie tekstów", zauważa Maria Piotrowska, kreśląc mapę bibliograficzną polskiego przekładoznawstwa (2007: 196). Także w odniesieniu do obszaru nazywanego tłumaczeniem dla młodego odbiorcy i translatoryki literatury dziecięcej „historia" może odnosić się do rozlicznych aspektów i naświetlać różne zjawiska kulturowe, prądy intelektualne, artefakty, teksty i tworzących je ludzi. W swojej monografii z początku XXI w. w kategorii „historia tłumaczeń" Piotrowska odnotowuje zaledwie cztery publikacje książkowe (2007: 196). Dekadę później Jerzy Święch w wymownie zatytułowanym artykule *Dzieje tłumaczeń, czyli o historii, której*

nie ma apeluje o prowadzenie badań nad „nową", „eklektyczną" historią przekładu (2016). Od czasu obu publikacji sporo się zmieniło, powstają przeglądy zagadnień, studia przypadków, wielogłosowe książki zbiorowe[1], „translatoryczne wędrówki" poświęcone wybranym arcydziełom[2], a w nurcie *translator studies* naświetlane są sylwetki tłumaczy i tłumaczek[3]. Natomiast wciąż niewiele jest syntezujących, przekrojowych opracowań poświęconych historii wybranych obszarów działalności przekładowej[4], zwłaszcza historii polskiego przekładu literackiego[5].

W tym kontekście szczególnie warto zaznaczyć, że ostatnie dwie dekady przyniosły pojawiające się punktowo zainteresowanie szeroko rozumianą historią przekładów literatury dla młodego odbiorcy. To w obszarze badań poświęconych zjawiskom uważanym dawniej za peryferia i opłotki systemu literackiego pojawiły się przełomowe, syntezujące i interesujące metodologicznie monografie. Na odnotowanie zasługują prace dotyczące transferów włosko-polskich (Woźniak, Biernacka-Licznar i Staniów 2014[6]; Biernacka-Licznar 2018) oraz tłumaczeń z języka francuskiego (Paprocka 2018a). Monografie te sytuują się w nurcie opisowych badań nad przekładem o charakterze kulturowo-socjologicznym, gdzie przekład rozumiany jest w myśl Gideona Toury'ego jako „społeczne wydarzenie tłumaczeniowe" (*translation event*) (Paprocka 2018a: 59). Podkreśla się w nich sprawczą rolę tłumaczy, wydawców oraz innych

1 Por. *Retracing the History of Literary Translation in Poland. People, Politics, Poetics* (2022).

2 Por. H. Dymel Trzebiatowska (*Filozoficzne i translatoryczne wędrówki po Dolinie Muminków*, 2019) oraz J. Dybiec-Gajer (*Złota różdżka*, 2017), przybliżająca historię Hoffmannowskiego Struwwelpetera w języku polskim.

3 W opracowaniu jest *Słownik biobibliograficzny tłumaczy literatury*, poświęcony tłumaczom arcydzieł literatury w odrodzonej Polsce (1918–1945). Powstaje w ramach projektu NPRH pod kierownictwem Ewy Kołodziejczyk (od 2019 r.).

4 W kontekście międzynarodowym historia przekładu rozwija się dynamicznie dopiero od początku XXI w. Warto wspomnieć pięciotomową edycję *The Oxford History of Literary Translation in English* (2005–2013), a w odniesieniu do historii przekładu literackiego w Europie Środkowej publikację *Histoire de la traduction littéraire en Europe médiane. Des origines à 1989* (2019) oraz najnowszą monografię przekładu literackiego w Słowenii (*Zgodovina slovenskega literarnega prevoda*, t. 1-2, 2023–2024). Omówienie najważniejszych publikacji poświęconych historii przekładu przedstawia Grošelj (2023).

5 Prace nad historią polskiego przekładu literackiego trwały w ramach projektu Narodowego Centrum Nauki pt. „Stulecie przekładu. Tłumacze i ich twórczość w literaturze polskiej po 1918 roku" pod kierownictwem Magdy Heydel, realizowanego w latach 2021–2025.

6 W tej pozycji mowa jest także o przekładach z języka polskiego na włoski.

instytucji wpływających na ruch wydawniczy. Analizowane są decyzje wydawnicze, kanały transferu literackiego oraz mechanizmy recepcji tłumaczonej literatury i jej status w polisystemie literatury języka docelowego. Tak prowadzone badania przyczyniają się do odkrywania słabo eksplorowanych obszarów i poszerzają wiedzę o przekładzie jako zjawisku kulturowym. W centrum ich zainteresowania nie znajduje się natomiast materia *stricte* językowa i nie stawiają sobie one za cel analizy decyzji tłumaczeniowych czy zmieniających się norm przekładowych. Nieodzownym punktem wyjścia tychże prac badawczych są żmudne i czasochłonne ustalenia natury bibliograficznej, czyli inwentaryzacja przekładowego *status quo*, niezbędna do prowadzenia dalszych analiz i porównań czy weryfikacji hipotez.

Można odnieść wrażenie, że prace naukowe nad historią przekładów polskiej literatury dla dzieci i młodzieży dotyczyły głównie obecności tejże twórczości w obrębie „małych" i „średnich" literatur. Oprócz wspomnianego kontekstu polsko-włoskiego badano tłumaczenia polskich książek na język słoweński w latach 1912–2020 (Snoj i Bielak 2021), w Serbii i Chorwacji w latach 1991–2022 (Ślawska 2023, 2024) oraz w Korei Południowej (Lee 2010)[7]. Zaskakuje, że bardziej oczywiste relacje w stosunku do centralnych języków – przekłady na rosyjski[8], niemiecki[9] czy francuski – analizowane były w nielicznych studiach przypadków.

W obszarze transferów polsko-anglofońskich dotyczących piśmiennictwa dla młodego odbiorcy zainteresowania przekładoznawcze skupiały się głównie na imporcie literackim. Wiodącym przedmiotem badań, jak pokazuje zestawienie bibliograficzne Moniki Woźniak (2009), był początkowo kanon literatury pięknej. Skupienie się na utworach klasycznych wydaje się utrzymywać, choć z mniejszą intensywnością, w miarę rozrastania się i nowej konceptualizacji pola badawczego, jakim jest translatoryka literatury dziecięcej (Children's Literature Translation Studies) czy szerzej, przekład dla młodego odbiorcy. Oprócz prac literaturoznawczych i językoznawczych, analizujących również najnowsze

7 Jako „relacje między peryferiami" Irena Barbara Kalla bada przekłady holenderskiej literatury dla dzieci na język polski (2020).

8 Przekłady poezji Jana Brzechwy i Juliana Tuwima na język rosyjski analizuje Edyta Manasterska-Wiącek (2015).

9 O niemieckich przekładach *Króla Maciusia Pierwszego* pisze Anna Fimiak-Chwiłkowska (2012).

i mniej znane produkcje literackie, komiks i literaturę wizualną, powstają prace w nurcie biografiki przekładowej, badające sylwetki tłumaczy i tłumaczek, a także zarysy historii przekładów na język angielski (Borodo 2020: 57-73). Pierwsze prace nad eksportem literackim w szerszym oglądzie, nie ograniczające się do języka angielskiego, powstały na gruncie bibliologicznym, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (Staniów 2000, 2003, 2006).

Warto także odnotować rosnące zainteresowanie literaturą wizualną i książką obrazkową. Ważną rolę w tych badaniach odgrywa środowisko badawcze skupione wokół gdańskiej konferencji Ikonoteksty, a opracowany przez nie obszerny leksykon książki obrazkowej (2018, 2020)[10], prezentujący najważniejsze picturebooki z całego świata, stanowi znaczący wkład do badań nad historią gatunku, sytuującego się na pograniczu literatury i sztuk wizualnych. Pierwszy tom leksykonu poświęcono zagadnieniom teoretycznym i terminologogicznym, a dwa kolejne wybranym, najwybitniejszym publikacjom w formie obszernych, ułożonych chronologicznie haseł. Gdańska publikacja stanowiła jedną z inspiracji do opracowania historii przekładu dla młodego odbiorcy właśnie w formie leksykonu, jednakże o zmodyfikowanym układzie całości, jak i odmiennej organizacji haseł.

Z kolei dorobek polskiej szkoły ilustracji dla młodego odbiorcy w latach 1918–2018 przekrojowo przybliża obszerny, bogato ilustrowany słownik-leksykon *Admirałowie wyobraźni* pod redakcją Anity Wincencjusz-Patyny (2020). Składa się on z ułożonych alfabetycznie haseł w liczbie 100, stosownie do okoliczności wydania – stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Hasła charakteryzują się dużą różnorodnością tematyczną. Omawiają najważniejsze tendencje stylistyczne, techniki artystyczne, motywy ilustracyjne oraz najwybitniejszych artystów-ilustratorów, a towarzyszy im około 900 ilustracji, co tworzy wielowątkową, przystępną i wciągającą narrację. Podobną tematykę i zbliżoną formułę albumu miała wcześniejsza, znacznie krótsza *Polska szkoła książki obrazkowej*

10 Na projekt leksykonu książki obrazkowej składają się trzy publikacje pod red. M. Cackowskiej, H. Dymel-Trzebiatowskiej i J. Szyłaka: *Książka obrazkowa. Wprowadzenie* (2017) oraz *Książka obrazkowa. Leksykon, Tom 1* (2018) i *Tom 2* (2020). Pierwszy tom leksykonu obejmuje okres od połowy XIX do schyłku XX w., a drugi omawia arcydzieła książki obrazkowej z lat 1996–2016. W przygotowaniu znajduje się tom trzeci, poświęcony współczesnej książce obrazkowej.

(Wincencjusz-Patyna, Cackowska 2017). Obie publikacje wyrastają z traktowania ilustracji książkowej jako formy sztuki, a ich wysokoartystyczny całokształt edytorski przybliża je do omawianego gatunku – książki ilustrowanej i obrazkowej. Wymienione prace nie analizują natomiast transferów literackich i nie naświetlają wątków przekładoznawczych, aczkolwiek – co warto podkreślić – obie ukazały się najpierw w języku angielskim i przyczyniają się do popularyzacji wiedzy o polskiej szkole ilustracji.

Pomysł zbadania nieanalizowanych do tej pory w szerszym zakresie przekładów polskiej literatury dziecięcej na język angielski i opracowania niniejszego *Leksykonu* zrodził się w 2020 r. w Katedrze Dydaktyki Przekładu Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Do jego realizacji udało mi się stworzyć zespół badawczy, skupiający specjalistów w dziedzinie badań nad przekładem z ośrodków akademickich z całej Polski. Autorki i autorzy haseł reprezentują różne szkoły przekładoznawcze, łączy ich natomiast wspólny kierunek neofilologiczny – filologia angielska – oraz zainteresowania językoznawczo-literackie, z różną intensywnością nakierowane na przekład dla młodego odbiorcy. *Leksykon* oddaje zatem różnorodność stylistyczną polskiego przekładoznawstwa i stanowi krok w kierunku poznania historii eksportu przekładów polskiej literatury dziecięcej.

Leksykon angielskich przekładów polskiej literatury dziecięcej – uściślenia terminologiczne

Literatura

Termin „literatura" rozumiany jest w znaczeniu szerokim jako „ogół wypowiedzi utrwalonych w piśmie"[11]. W dyskusji terminologicznej często pojawia się kryterium estetyczne, które wybrzmiewa w klasyfikowaniu literatury jako „działalności *artystyczne*j człowieka"[12] i nazywaniu jej „piękną". Za kryterium opisu i wyznacznik „literackości" uchodzi

11 Hasło „literatura" w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/literatura;3933197.html> (dostęp 19 III 2024).

12 Hasło „literatura" w: *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/36825/literatura/4247147/staropolska> (dostęp 19 III 2024).

również tradycyjnie doniosłość kulturowa, czyli „wysoka pozycja tekstu w danej kulturze" (por. Maryl 2010: 161). Nie odrzucając całkowicie tychże kryteriów, które zwłaszcza w początkach historii badań nad literaturą dziecięcą okazały się problematyczne dla jej samookreślenia, *Leksykon* wpisuje się w antropologiczne ujęcie twórczości literackiej, które „umieszcza literaturę w kontekście szerszych praktyk społecznych i kulturowych" (*ibid.*) i traktuje ją jako instytucję kultury (por. Czabanowska-Wróbel 2013). Przedstawione w *Leksykonie* zestawienie obejmuje zatem nie tylko utwory tradycyjnie zaliczane do literatury pięknej (baśń, bajki, opowiadanie, powieść), lecz także utwory niebeletrystyczne (książki popularnonaukowe i inne publikacje edukacyjne) oraz literaturę wizualną (książki obrazkowe, komiksy). Oprócz tekstów kultury i kamieni milowych polskiej literatury dla dzieci (Konopnickiej, Korczaka, Sienkiewicza, Tuwima) w zestawieniu zawarto także utwory zapomniane i efemeryczne. Chociaż niektóre z nich sytuują się na peryferiach systemu literackiego, stanowią interesujące świadectwo zmieniającej się kultury wydawniczej i przekładowej, potrzeb i oczekiwań czytelniczych oraz złożonego obiegu oryginałów i ich przekładów.

W zestawieniu omówiono przede wszystkim tłumaczenia wydane jako autonomiczne publikacje, które ukazały się w formie papierowej lub cyfrowej, czyli zasadniczo książki. Nie ujęto natomiast utworów tłumaczonych opublikowanych w czasopismach czy antologiach, chyba że takie wydawnictwo zawiera wyłącznie przekłady literatury dla dzieci. Od tej reguły odstąpiono w przypadku wybranych wierszy Brzechwy, które mimo centralnej, kanonicznej pozycji w polisystemie polskiej literatury dziecięcej, a także przekładów na inne języki – zaznaczmy, że głównie słowiańskie – do czasu wydania *Leksykonu* nie ukazały się drukiem w przekładzie na język angielski[13]. Uwzględniono również tłumaczenie wykonane, ale niewydane (*performed but not published*), jeśli dotyczyły one kulturowo znaczących utworów (*vide Akademia Pana Kleksa* w przekładzie Eriki Mann).

13 W celu zachowania syntetycznej formy *Leksykonu* zrezygnowano z omówiena wszystkich przekładów krótkich wierszy dla dzieci, które ukazały się w analizowanym okresie. Nie omówiono zatem m.in. takich publikacji jak *Pan Maluśkiewicz i wieloryb* (*Mr. Miniscule and the Whale*, 2014) oraz dwujęzyczny *Chory kotek* (*Sick Kitten*, 2013).

Leksykon przekładów literatury dziecięcej na język angielski był bardzo potrzebny, gdyż jest to zagadnienie do tej pory niewystarczająco zbadane: uwaga badaczy skupia się raczej na tłumaczeniach na język polski. Rozpoznanie sytuacji w odwrotnym kierunku jest niełatwe z wielu powodów, m.in. utrudnionego często dostępu do wydań i ich niszowego charakteru. *Leksykon* jest pierwszą próbą całościowego przyjrzenia się przekładom na język angielski w okresie przeszło stuletnim (1912-2021).

Prof. dr hab. Monika Woźniak
Sapienza Università di Roma

Leksykon to przemyślane i świetnie opracowane przez zespół specjalistów vademecum. Autorzy haseł nie boją się formułowania własnych tez, nie tylko przedstawiają fakty i wyciągają wnioski, lecz także wysuwają eksperckie hipotezy, gdy napotykają na białe plamy w historii translacji. Świeżość prezentowanych analiz i oryginalność interpretacji przesądzają o wartości *Leksykonu* jako opracowania na bardzo wysokim poziomie merytorycznym. Publikacja ma innowacyjny charakter na polskim rynku wydawniczym. W kręgu odbiorców znajdą się na pewno autorzy, tłumacze, poloniści, angliści, językoznawcy i literaturoznawcy specjalizujący się w innych językach oraz całe grono fachowców zajmujących się książką dziecięcą, np. bibliolodzy, bibliografowie, bibliotekoznawcy, pedagodzy, psycholodzy, medioznawcy i badacze transferów kulturowych.

Prof. dr hab. Bogumiła Staniów
Uniwersytet Wrocławski

ISBN 978-83-8368-266-2

KATEDRA DYDAKTYKI PRZEKŁADU UKEN

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA